

Jezuiëten

nr. 66 | zomer 2021

Afgiftekantoor 3000 Leuven 1 *Erkenningnummer PO04583

Colofon

Jezuiten is een uitgave van de regio *European Low Countries* van de Sociëteit van Jezus.

Het versijnt viermaal per jaar en is bedoeld voor familieleden, vrienden, weldoeners en geïnteresseerden.

Giften:

Het blad is in principe gratis.
Giften zijn altijd welkom.
Vermeld a.u.b. uw postadres.

Voor Nederland:
Stichting St. Claverbond,
Heyendaalseweg 290
6525 SM Nijmegen
IBAN: NL85INGB 0000 828 228
BIC: INGBNL2A

Voor Vlaanderen
vzw Sint-Jan Berchmansseminarie
Koninginnelaan 141
1030 BRUSSEL
IBAN: BE02 4352 0547 1140
BIC: KREDBEBB
Mededeling: tijdschrift *Jezuiten*

Redactie:

Karin Benoist, Guido Dierickx, s.j.,
Eduard Kimman, s.j., Jan Stuyt, s.j.,
en Ludwig Van Heucke, s.j.

Adres voor Nederland:
Karin Benoist
Beulingstraat 11
1017 BA Amsterdam
platform.ignatiaanspiritualiteit@jesuits.net
tel. 020-679 82 07

Adres voor Vlaanderen:
Ludwig Van Heucke, s.j.,
Koninginnelaan 141
1030 BRUSSEL
ludwig.vanheucke@jesuits.net
tel. 02.20 50 159

Abonnementenadministratie:

Voor Nederland:
platform.ignatiaanspiritualiteit@jesuits.net

Voor Vlaanderen:
marc.vannieuwenhove@jesuits.net

ISSN 0167-2967

Verantwoordelijk uitgever:

Bart van Emmerik, s.j.
Prinsstraat 17
2000 Antwerpen
België

Op de voorpagina:

Scene uit de animatiefilm
"Ignatius van Loyola -
God vinden in alle dingen".
© illustratie: Jedi Noordegraaf -
Studio Vandaar.

VOORWOORD

Op 20 mei begon het Ignatiaanse Jaar van de Sociëteit van Jezus.

Dit jaar viert de jezuïeten een heel vreemde gebeurtenis: de verwonding van hun stichter Ignatius van Loyola bij een veldslag in Pamplona in 1521. Die gebeurtenis veranderde de loop van zijn leven: het leidde tot de oprichting van de Sociëteit van Jezus, die op haar beurt dramatische veranderingen in de kerk en in de geschiedenis van het katholicisme teweegbracht. Die vijfhonderdste verjaardag is een kans om onze inzet voor een rechtvaardiger, vreedvoller en milieuvriendelijker wereld te hernieuwen.

De Vlaamse jezuïet in opleiding, Pascal Calu, s.j., coördineert de communicatie van het Ignatiusjaar vanuit de generale curie in Rome. Op de voorpagina vindt u een kernfragment uit de animatiefilm die de Nederlandse en Vlaamse jezuïeten maakten ter gelegenheid van dit Ignatiusjaar. De film verschijnt in 13 talen.

In de Lage Landen liepen we voorop met de herdenking van de heilige jezuïet Peter Canisius uit Nijmegen. De feestdag werd al op 8 mei in Nijmegen gevierd.

Gerwin Roffel, voorheen grafisch ontwerper maar nu kosten van de Krijtberg kerk in Amsterdam, vertelt over zijn werk achter de schermen.

Pater Kimman presenteert in dit nummer een wijde kijk op de problematiek van het misbruik in de Kerk.

Ondertussen staan de lopende activiteiten niet stil. Het vluchtelingenwerk in België, dat haar 20 jaar bestaan gedenkt, de restitutie voor gedaan onrecht in de sociëteit van de Verenigde Staten van Amerika, een verwonderende kijk naar het gerestaureerde Gentse veelluik van Jan Van Eyck: het Lam Gods, de publicaties van Mark Rotsaert, s.j. naast andere wederwaardigheden die u verneemt in de 'korte berichten' uit de huizen.

Wij gedenken ten slotte dankbaar onze medebroeders die de afgelopen maanden van ons heengingen.

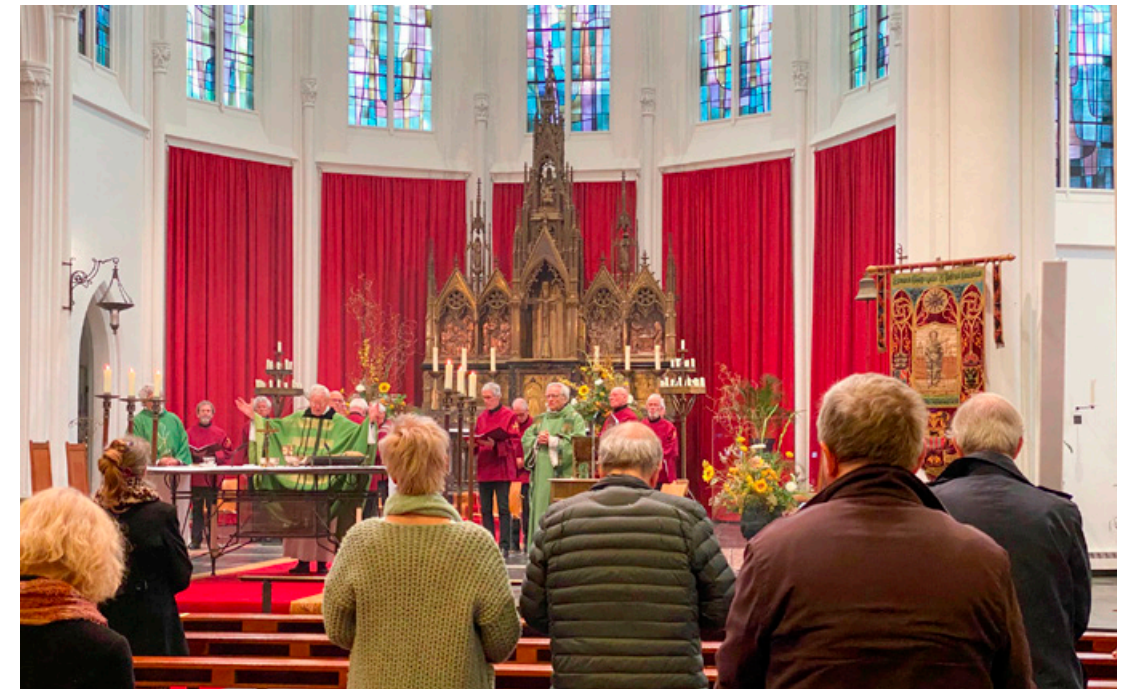
INHOUDSOPGAVE

ACTUALITEITEN – Herdenking Peter Canisius 500 jaar – Eduard Kimman, s.j.	3
MENSEN ACHTER DE SCHERMEN – Gerwin Roffel – Karin Benoist	6
KUNST – Van het Lam Gods geslagen – Ludwig Van Heucke s.j.	9
ACTUALITEITEN – 20 jaar JRS Belgium – Pieter-Paul Lembrechts, s.j.	10
IN DE KIJKER – 'Slachtoffers en daders' – Eduard Kimman, s.j.	12
KORTE BERICHTEN	15
WERELDWIJD KORT Jezuiten geven miljoenen aan herstelbetalingen slavernij – Jan Stuyt, s.j.	20
JEZUÏET IN OPLEIDING – Pascal Calu	22
IN MEMORIAM – pater Luc Versteylen, pater Wil Winkel, pater Ward Dirven en pater Fernand Boedts	24
BOEKEN – Innerlijke kracht – Ludwig Van Heucke, s.j.	26
ACTIVITEITEN	27

ACTUALITEITEN

Herdenking 500ste geboortedag Petrus Canisius

Twee jaar geleden werd er een commissie van enthousiaste historici, kunstliefhebbers en drie jezuïeten in het leven geroepen om na te denken over een programma van festiviteiten, ter gelegenheid van het vijfde eeuwfeest van de geboorte van Peter Kanis op 8 mei. Gedacht werd aan een sporttoernooi voor elftallen afkomstig uit de zes Canisius Colleges in de wereld, aan een tentoonstelling en aan het uitgeven van sommige geschriften van Canisius. De pandemie, die het etiket Covid-19 draagt, heeft de uitvoering van de meeste plannen vertraagd of rondit onmogelijk gemaakt. De van overheidswege opgelegde beperkingen werden op 29 april wat verruimd zodat op zaterdag 8 mei een feestelijke eucharistieviering in de Petrus Canisiuskerk in de Molenstraat in Nijmegen toch mogelijk was.

De feestelijke eucharistieviering in de Petrus Canisiuskerk in de Molenstraat in Nijmegen

Vooraf was er geen aankondiging in krant of via de lokale omroep verspreid want er mochten niet te veel mensen komen vanwege corona. In de kerk stond een versierd schilderij met daarop afgebeeld een peinzende Peter Canisius, op het priesterkoor zat de Schola Karolus Magnus, en aan het altaar stonden regionaal overste Marc Desmet, oud-pastoor Jan van de Poll en oud-deken Jan Stuyt naast de huidige pastoor, Eduard Kimman. Deze preekte over de geschiedenis van de stad Nijmegen en de betekenis van Canisius. Regionaal overste Marc Desmet uit

Roeselare sprak een slotwoord en benadrukte hoe de plek van herkomst je leven kan tekenen, en dat dit ook gold voor Canisius.

Het Nijmegen van Canisius

Vijf eeuwen geleden telde de versterkte stad aan de Waal, een van de rivieren van de Rijndelta, ongeveer 8.000 inwoners. Aan de Lage Markt woonde de lakenhandelaar en burgemeester Mr. Jakob Kanis. Zijn vrouw Jeliske van Houweningen beviel van een kind, haar eerstgeborene, Peter. De vader moet

geweldig trots geweest zijn op zijn zoon, die nog twee zusjes krijgt. Na enkele miskramen sterft zijn vrouw, en pas na vier jaar hertrouwt Jakob. Peter is dan rond zijn 9de levensjaar. Een moeilijk kind. Vader Jakob besluit hem op een internaat te doen, enkele straten verderop. Na de Latijnse school vertrekt Peter naar Keulen om er rechten te gaan studeren. Vader hoopte dat zijn zoon hem zou opvolgen in de lakenhandel of in zijn ambt als burgemeester. Maar in 1543, op zijn 22ste verjaardag, wordt Peter lid van een onbekende club van Spaanse priesters: de compagnie van Jezus, de vrienden van Jezus. Waren vader Jakob Kanis en zijn stiefmoeder daar blij mee? Vader had het druk met onderhandelingen die uitmondten in september van dat jaar in het Tractaat van Venlo. Het hertogdom Gelre komt bij het Bourgondische Rijk van Karel V. Eind van het jaar 1543 sterft vader Kanis. Peter is dan net novice in de jonge jezuïetenorde, maar reist van Keulen naar Nijmegen en staat aan zijn sterfbed. Met het geld van de erfenis begint Peter het jaar daarop een gemeentehuis in Keulen. In zijn eerste jaren als jezuïet zijn alle talenten, die hem later tot bestuurder kwalificeren, al zichtbaar: een onvermoeibare reislust, een vermogen partners te vinden om initiatieven te nemen, plezier in studeren en de begaafdheid kennis over te dragen in woord en geschrift.

Hoe gaat het verder met Nijmegen? De stad valt in 1591 in handen van prins Maurits. De uitoefening van de katholieke eredienst wordt verboden. In 1621 is de helft van de Nijmeegse bevolking protestant. Het Twaalfjarig Bestand met Spanje loopt af. Zou er nu definitief een einde komen aan een conflict dat burgeroorlog en onafhankelijkheidsstrijd tegelijk was? Het ongedeelde Brabant, die grote provincie met steden als Den Bosch, Breda, Antwerpen, Leuven, Mechelen en Brussel, was voor. Maar de heren in Den Haag willen niet en kiezen voor hervatting van de Tachtigjarige Oorlog.

In 1721 is Nijmegen een welvarende stad in een van zeven Provinciën. De eeuw van een welvarende, zelfvoldane natie: de Republiek. Het protestantisme is dan de overheersende religie. Joodse gemeenschappen zijn in elke stad te vinden, zo ook in Nijmegen, dicht bij de rivier. De Valkhofburcht was de tweede residentie voor de stadhouderlijke familie. Aan het

eind van die eeuw zou de burcht gesloopt worden.

In 1821 is Nijmegen een stad in een koninkrijk en telt ongeveer 15.000 inwoners. Er ontstaan verbindingen naar het achterland via trein en stoomboten over de Waal. Van de bevolking is circa 30% protestant, maar er is de nodige tolerantie. In 1818 verlieten de jezuïeten hun schuilkerk aan de Lage Markt en namen zij de regulierenkerk in gebruik. Op het einde van de negentiende eeuw werd de kerk gesloopt. Op die plaats kwam de monumentale, neogotische Sint Ignatiuskerk.

In 1921 telt Nijmegen ruim 70.000 inwoners. Het is een bloeiende stad met tientallen katholieke kerken, kapellen en kloosters. Aan de Berg en Dalseweg staat het Canisius College en aan de Sint Annastraat het Sint-Canisius ziekenhuis. Er is een basisschool Petrus Canisius aan de voet van de Stevenskerk, een Sint Canisiussingel en een apotheek met de naam Canisius. De Rooms Katholieke Universiteit Nijmegen, later Radboud Universiteit, komt er op 17 oktober 1923, de heiligverklaring ook, in 1925. De Sint Ignatiuskerk kreeg bij de heiligverklaring van Petrus Canisius de naam Petrus Canisiuskerk. De kerk raakte in 1944 zeer zwaar beschadigd. In 1960 verrees een nieuw bedehuis waarin de bewaard gebleven neogotische koorpartij werd opgenomen.

Anno 2021 telt de stad 180.000 inwoners. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de binnenstad verwoest en zijn de kerken daar weggevaagd. In de wederopbouw kwamen nieuwe wijken met nieuwe parochies, die twee generaties later fuseerden. De kerken werden gesloopt. De Radboud Universiteit voert niet meer de naam 'Katholiek'. Circa 1% van de bevolking kerkt op zondag. Het einde van de Ramadan brengt meer moslims naar de moskee dan gelovigen met Kerstmis naar de kerk.

Bloemenhulde

Het was daarom zo goed om te midden van de pandemie op gepaste afstand samen te komen en te bidden tot Peter Canisius: compagnon van Ignatius, tweede apostel van Duitsland, kerkleraar, opvoeder. Na de kerkdienst gingen, in de stromende regen, twee delegaties op pad met bloemen. De ene groep

Kerkgangers, vrijwilligers en bestuursleden bij het standbeeld van Petrus Canisius in het Hannerpark.

ging naar het geboortehuis van Canisius aan de Lage Markt waar een bloemstuk werd neergelegd, de andere groep wandelde naar het Hannerpark bij de Waalbrug en legde een bloemstuk neer aan de voet van het standbeeld van Petrus Canisius.

In de zomer gaan pelgrims uit Duitsland, Tsjechië en Oostenrijk plaatsen bezoeken waar Peter Kanis heeft gewerkt. Sommige van zijn scholen staan er nog en worden nog gebruikt. Op andere plaatsen herinnert een barokkerk en een fraai gebouw aan iets dat door zijn inspiratie tot stand is gekomen. In 1555 schrijft Petrus Canisius zijn zeer invloedrijke catechismus, het meest vertaalde en herdrukte boek in de geschiedenis van de Nederlandse literatuur. In 1966 werd een *Nieuwe Katechismus*, geschreven door een team jezuïeten, uitgegeven door het Hoger Katechetisch Instituut, Canisianum, te Nijmegen. Het boek verscheen in vele talen, maar is nu vergeten. Misschien komt er ooit een herwaardering, zoals met zo veel andere zaken in gang gezet door

deze grote Nijmegenaar. Hij voelde zijn tijd aan en durfde te innoveren. Hij had een paar slogans: 'Persevera' - houd vol, en: 'Meten met de maat van mildheid'. Daar draait het om: met élan, met nieuwe moed en durf iets neerzetten als antwoord op de uitdagingen van je tijd.

Op zondagavond 9 mei wandel ik nog eens naar het Hannerpark: het beeld van Canisius staat er in de avondschemer met het bloemstuk ervoor. Op 100 meter afstand een ander standbeeld: Jan van Hoof, leerling van het Canisius College en verzetsheld. Voor zijn standbeeld liggen 29 bloemstukken, neergelegd op 4 mei de dag waarop in Nederland de doden uit de Tweede Wereldoorlog worden herdacht. Ik loop verder, naar de benedenstad. Lage Waalkade 71-73: het bloemstuk ligt er nog. Mijn ogen zoeken in de schemer naar de rivier, met de vrachtschepen. Persevera. Houd vol.

Eduard Kimman, s.j.

GERWIN ROFFEL

De grafische sector vaarwel zeggen en koster worden in de Krijtberg kerk in Amsterdam is geen alledaagse stap. Gerwin Roffel maakte vijftien jaar geleden deze switch en heeft er nog geen moment spijt van. Wat houden zijn werkzaamheden in en wat vindt hij belangrijk? De vrijwilligers: die staan bij hem op nummer één. Een kijkje achter de schermen van zijn kosterschap dat zoveel meer is dan je op het eerste gezicht zou vermoeden.

Hoe kwam je tot deze stap?

"Ja, dat is een heel verhaal. Ik had een fantastisch baan in de grafische industrie, leuke collega's en een mooi leven. Maar op den duur miste ik toch iets van een maatschappelijke betrokkenheid vanuit het werk en ook in het leven dat ik leidde." In de zoektocht die volgde kwam Gerwin in aanraking met de Schorerstichting in Amsterdam, waar hij zich aanmeldde voor de opleiding tot aidsbuddy. Tijdens die opleiding kwam hij in contact met iemand, die een regelmatige kerkganger in de Krijtberg was. Via hem kwam ik sinds lange tijd weer eens in een kerkgebouw. "Dat was dus hier in de Krijtberg. Gewoon omdat hij mij uitnodigde en ik dacht, ja waarom ook niet."

Was geloof een item in jouw leven?

"Ik ben protestants opgevoed en gedoopt en kom echt uit een christelijk nest, maar sedert mijn pubertijd heb ik dat radicaal naast mij neer gelegd. Hier in de Krijtberg begon dat, zo eind jaren 90 mij toch weer te boeien. Begon het geloof weer wat voor mij leven. En dat was een grote verrassing, eerlijk gezegd. Dat had ik nooit gedacht. In het mededelingenblaadje las ik over een geloofscursus en dat ben ik toen, samen met iemand anders die ook zoekende was, gaan doen. Het was de laatste geloofscursus van het rectoraat van pater Jan Stuyt. Ik ben toen gevormd, dat was in 2003 en daarna betrokken geraakt als vrijwilliger in de Krijtberg kerk." Na zijn vormsel werd Gerwin acoliet en kerkwacht, deed de Geestelijke Oefeningen in het dagelijks leven onder begeleiding van pater Gregory Breninkmeijer, en nam deel aan de wandelretraites in de Franse Alpen. "Dus ja, ik liet mij echt helemaal

Gerwin Roffel

onderdompelen. Verbazen vooral en uitnodigen naar plekken waar ik van tevoren over gezegd zou hebben, dat is niks voor mij." Eigenlijk werd hij als het ware overvallen, door een hele nieuwe fase in zijn leven. Vooral toen de rector Tjeerd Jansen hem vroeg om in dienst te treden in 2006.

Je zei die mooie baan op?

"Ik had wel het vermoeden dat ik qua werk ooit totaal iets anders zou gaan doen, maar had geen idee wat. Toen kwam deze vraag en ik dacht, nou zeg, zou het niet vreemd zijn als ik hierop nou nee zou antwoorden? Het loslaten van zekerheden vond ik een avontuur en ik heb er over nagedacht. Weinigen begrepen deze keuze. Ik heb geen nee gezegd en ben in dienst gekomen van dit prachtige kerkgebeuren."

Het is dus bij toeval dat je bij de jezuïeten terecht kwam?

"Dat ik hier voet zette in de Krijtberg en met de jezuïeten in aanraking kwam, is wel toeval. Maar het is wel het ignatiaanse, het midden in de wereld staan wat mij ook wel meteen aantrok. Je merkt het in de preek, in de manier van doen van de priesters. Dus als het een andere kerk was geweest met een andere spiritualiteit weet ik niet of dat hetzelfde

Visual bij gebedsmail digitale adventsretraite 2020

resultaat had gehad. Het ignatiaanse was wel een sterke uitnodiging om hier te blijven."

Wat houdt koster zijn in voor jou?

Als koster ben je dienstbaar aan de vieringen: aan voorgangers, vrijwilligers, bezoekers. "Het mooie van de Krijtberg is dat het gedragen wordt door een hele grote groep vrijwilligers. En die zou ik toch eigenlijk vooraan willen zetten. Al die mensen die hier met veel liefde en inzet de liturgie verzorgen." Naast een gebedshuis is de kerk ook een historisch rijksmonument, dat is opengesteld voor bezoekers. "Ook dat zijn vrijwilligers die dat allemaal dragen. Ik ben degene die zorgt dat de organisatie, met al die verschillende mensen, goed loopt. Dat er roosters zijn, dat mensen weten wanneer ze, waar moeten zijn om wat te doen. Daarnaast verzorg ik de digitale kant van de Krijtberg zoals het onderhouden van de website, de sociale media en de digitale nieuwsbrief. Ik heb alles geleerd van andere vrijwilligers, dus ben in de praktijk gevormd. De functie 'koster' roept een traditioneel beeld op, er zijn aspecten in mijn werk die daar niet onder vallen."

Grafische vormgeving

Het vormgeven van folders, informatieboekjes, flyers en posters was vanaf het eerste begin een

taak van Gerwin. "Ik ben in dienst van de Stichting de Krijtberg als koster/publiciteitsmedewerker. Ook publiciteit is een aandachtspunt binnen het kosterschap. Dus de website, de liturgieboekjes, de Krijtbergkalender." Daarnaast maakt Gerwin als privépersoon ook boekjes, folders, visuals, zoals hij het zelf noemt, voor de jezuïeten. "Daar ben ik niet continue mee bezig, maar zo af en toe komt er iets voorbij. Zoals logo's maken voor het Platform, voor Bidden Onderweg, advertenties voor de digitale retraites, vormgeving van boekjes, zoals het boekje over Petrus Canisius, dat recent is uitgekomen."

Wat vind jij belangrijk in je werk?

"Ik vind het liturgische het belangrijkste. Dat hier een kerkgebouw is waar mensen kunnen verblijven, een plek vinden dat binnen hun geloofsverhaal belangrijk is. Een verzorgde, inhoudelijke en ook mooie liturgie. Dat mensen hier blij, getroost of verheugd naar buiten gaan. Om samen met al die vrijwilligers daaraan ten dienste te staan en daaraan mijn bijdrage te leveren dat vind ik belangrijk. Het grafische is gewoon heel anders, het ligt in elkaars verlengde. Een goed vormgegeven liturgieboekje zorgt voor een optimale betrokkenheid bij de viering.

Ik vind het belangrijk om het verhaal van Jezus voort

Flyer Jezuiten Lage Landen

te zetten, zijn geloofsverhaal. De verhalen van de liturgie en in de kerk geven mij die zinvolle invulling, die in mijn vorige baan, ontbrak. Wat dat dan precies is, een beleving of bezieling ervaren om als mens actief te zijn. Vaak is dat toch ook op de achtergrond hoor, want het is natuurlijk ook gewoon werken. De dingen moeten gewoon gebeuren."

Zie je de digitale retraite als een vorm van liturgie?

"Niet direct; liturgie koppel ik liever aan een fysieke aanwezigheid in een godshuis. Ik draag met liefde bij aan de ontwikkeling van digitale vormen van liturgie en gebed. Zo leek het mij als ontvanger aantrekkelijk als de dagelijkse gebedsmail opent met een eigen afbeelding. Ik heb dat aangegeven en voor diverse retraites een serie visuals mogen ontwerpen. Ik heb geprobeerd om het een visueel aantrekkelijk beginpunt van de gebedsmail te laten zijn. Zonder dat je nu iets wilt oproepen. Dus als je de gebedsmail opent dat je dan denkt, ah, mooi ik ga weer bidden. Een mooi welkomstplaatje, elke

dag iets verrassends, iets verzorgds. Dat was mijn insteek. Als je ergens binnenkomt en je wordt welkom ontvangen, dan is de toon al gezet."

Heb je nog een droom voor de toekomst?

"Ik doe hier eigenlijk alles wel wat ik altijd had willen doen. Alles wat ik geleerd heb komt hier wel van pas. Ik ben heel erg iemand die in het moment leeft. Niet dat ik nooit naar de toekomst uitkijk, maar zo sta ik er liever in: genietend aanwezig zijn in het moment, althans, dat zoveel mogelijk proberen te zijn. Vroeger wilde ik cameraman worden, en toen kwam daar corona en livestreams, en ik dacht goh, kan ik in mijn werk af en toe toch eens cameraman zijn! Geweldig toch?"

Karin Benoist

Link naar de livestream Krijtberg kerk:
https://www.youtube.com/channel/UCFTsQxUb_FY5Toyo5Ew4qzA

Van het Lam Gods geslagen

Het Gentse altaarstuk *De aanbidding van het Lam Gods* is een groots en prominent werk in de Europese schilderkunst. De gebroeders Hubert en Jan Van Eyck, aan wie het veelluik wordt toegeschreven, voltooiden het in 1432. Elke centimeter is minutieus uitgewerkt en vol religieuze betekenis.

De geschiedenis van het paneel is bijna zo complex als het oeuvre zelf. Het werd uiteengerukt, beschadigd, weer in elkaar gezet, gecensureerd, gevandaliseerd, was bijna in vlammen opgegaan, ontvreemd door de Fransen en meegenomen door de Nazi's. Een onderdeel, het paneel van de Rechtvaardige rechters, gestolen in 1934, is nooit meer teruggevonden.

Na een onderzoek in 2010 suggereerden experts om het hele werk te restaureren. Toen men daar in 2012 mee begon ontdekte men met ontzetting dat bijna twee derden van het origineel in de loop der eeuwen was overschilderd. Vijfhonderd jaar lang hebben we Van Eyck dus feitelijk niet gekend! Jarenlang monnikenwerk met de modernste technieken heeft het origineel nu terug tot leven gebracht. "We vielen van de ene verbazing in de andere", zeiden herstellwerkers. Een tot voor kort ons onbekende wereld is nu volledig ontsluit en in de Gentse Sint-Baafskathedraal terug voor het publiek opengesteld.

Men kan uren en dagen spenderen om elk onderdeel van de twaalf panelen te analyseren en te bewonderen. Niets is wat het lijkt. Het altaarstuk bulkt van de symboliek en achter zelfs het meest banale detail zit een heel verhaal.

Op het paneel van de zingende engelen, bijvoorbeeld, draagt de voorste engel een blauwe broche. In die parel is een reflectie van het raam van de Vrijd- kapel te zien. De zijkapel in de Gentse kathedraal waarvoor het drieluik was bestemd. Men gebruikt best een vergrootglas om te zien hoe de blauwwitte tegelvloer is gedecoreerd met, onder andere, het

De gerestaureerde kop van het Lam Gods op het middenpaneel.

IHS-Christusmonogram, het Mariamonogram en voorstellingen van het Lam. De schilder herhaalt zo tot in het allerkleinste fragment het centrale religieuze thema van zijn altaarstuk: het bloedende Lam. De meest opvallende revelatie na de restauratie – en voor niet weinigen schokkende ontdekking (*horrifying*, "gruwelijk", spuide een Amerikaans commentator) – was het hoofd/de kop van het Lam zelf, waarrond in feite alles draait. Van Eyck gaf de lamskop menselijk trekken met twee ogen die je recht aankijken. Die had men overschilderd en er weer een dierenkop van gemaakt. Censuur zeg maar door mensen die het origineel toen wellicht evenzeer 'horrifying' vonden. Nu kunnen we terug de diepe contemplatie van de kunstenaar proeven die aan zijn kunnen vooraf moet zijn gegaan.

Men kan hier terugdenken aan het ogenblik waarop Jezus zijn eerste volgelingen recht in de ogen kijkt en hen vraagt: "zoeken jullie iets?". Of wanneer Jezus Petrus aankijkt na diens verloochening. Of bij de roeping van Matteüs de tollenaar: miserando atque eligendo, met mededogen en hem uitverkiezend, volgens het devies van paus Franciscus. Zo keek Jezus toen... en nu nog. Van Eyck zuigt de aandacht van de toeschouwer naar deze ene blik. Je vergeet zelfs alle opgefriste pracht en praal van het hele altaarstuk errond. De blik van dit onschuldig geslachte Lam confronteert en raakt ons diep.

Ludwig Van Heucke, s.j.

Jesuit Refugee Service Belgium

Twintig jaar vergezellen, dienen, verdedigen

Op 14 november 1980 riep de toenmalige algemeen overste van de jezuïeten Pedro Arrupe de *Jesuit Refugee Service (JRS)* in het leven. Daarmee wilde hij een antwoord bieden op de crisis van de Vietnamese bootvluchtelingen. Op dat moment waren er wereldwijd 16 miljoen mensen op de vlucht; nu zijn dat er bijna 80 miljoen. JRS is sindsdien sterk gegroeid – meer dan pater Arrupe waarschijnlijk vermoedde – en voor het ogenblik actief in 56 landen.

JRS Belgium

JRS Belgium is een nog vrij jonge tak aan de boom. Door het toenemend aantal vluchtelingen in België werd in 2001 JRS Belgium gesticht als tweetalige Belgische afdeling van JRS. In 2021 vierten wij onze twintigste verjaardag. Het is de opdracht van JRS vluchtelingen en gedwongen migranten te vergezellen, te dienen en hun rechten te verdedigen. De stichter van JRS Belgium, de Waalse pater Eddy Jadot, s.j., besloot om de inspanningen te richten op de migranten die worden vastgehouden in gesloten centra. In de afgelopen twintig jaar is JRS Belgium trouw gebleven aan die keuze, die volledig strookt met de oproep van Ignatius om daarheen te gaan waar anderen niet gaan, naar de kwetsbaarsten en de meest verwaarloosden. Recent werd deze intuïtie verwoord als een apostolische preferentie voor heel de Sociëteit van Jezus: 'Op weg gaan met de armen, de uitgestoten van deze wereld, met hen van wie de waardigheid werd geschonden, in een zending van verzoening en gerechtigheid.'

Gesloten centra

In België zijn er zes gesloten centra: in Brugge, Merksplas, Holsbeek, Vottem en twee in Steenokkerzeel, bij de luchthaven van Zaventem. De detentie van

vreemdelingen is een administratieve maatregel genomen door de Dienst Vreemdelingenzaken. Uitgeprocedeerde asielzoekers en andere mensen zonder verblijfsrecht kunnen worden teruggestuurd naar hun land van herkomst. In afwachting van deze gedwongen repatriëring worden zij in een gesloten centrum vastgehouden. In 2010 veroordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens de Belgische Staat voor het opsluiten in deze centra van gezinnen met minderjarige kinderen. Om zich aan de Europese regelgeving te conformeren, creëerde de overheid toen de terugkeervoningen of 'Turtelhuisjes' (naar de toenmalige minister Annemie Turtelboom). Er zijn er vijf: in Tubize, Beauvechain, Sint-Gillis-Waas, Tielt en Zulte. Gezinnen zonder geldige verblijfspapieren kunnen in afwachting van hun gedwongen uitwijzing in zo'n halfopen woning vastgehouden worden. Aangezien het wettelijk nog altijd mogelijk was minderjarigen op te sluiten, werden in 2018 bij de luchthaven van Zaventem nieuwe 'family units' gebouwd. In 2019 bekwam JRS samen met een tiental andere verenigingen dat de Raad van State het koninklijk besluit dat het gebruik van deze woningen mogelijk maakte, schorste.

Een medewerkster van JRS op bezoek in een terugkeervoning

Het gesloten centrum van Merksplas

Uitzichtloosheid

Vrijheidsberoving is een ingrijpende maatregel, zeker voor kinderen. Detentie maakt mensen kwetsbaar, met lichamelijke en psychische problemen tot gevolg. De gesloten centra zijn oorden van stress en frustratie gezien de continue onzekerheid waarin de mensen verkeren. Wekelijks bezoeken onze medewerkers, samen met andere organisaties, de gesloten centra en terugkeerhuizen. Ondanks de coronacrisis gaan we ermee door de mensen te begeleiden, hen met informatie en juridische ondersteuning bij te staan en hun rechten te bepleiten.

'Together' projecten

Van 2016 tot 2018 ontwikkelde JRS het verkennend project *Up Together*. Negentien kwetsbare migranten, onder wie zeven kinderen, werden opgevangen in gezinnen en gemeenschappen. Vluchtelingenwerk Vlaanderen kende aan dit project de prijs van het beste opvanginitiatief toe.

In 2020 ging *Plan Together* van start. Dit wil een alternatief bieden voor de opsluiting van migranten. Onze medewerkers begeleiden gezinnen zonder wettig verblijf en gaan met hen op zoek naar een duurzame oplossing vooraleer ze dreigen opgesloten te worden. Tot onze verrassing heeft de federale regering dit soort alternatieven voor detentie erkend als een politieke optie. De staatssecretaris voor Asiel en Migratie heeft al belangstelling getoond.

Jubileum

Twintig jaar aanwezigheid bij opgesloten en kwetsbare migranten is natuurlijk een dubbelzinnige verjaardag. We wachten de evolutie van de coronapandemie af om een feestelijke bijeenkomst met onze vrienden te organiseren. Van april tot juni hebben we samen met veel belangstellenden over ons werk nagedacht in vier webinars: twee over de filosofie en de theologie van de grens en twee over de rol van kunst in het migratiedebat. Getuigenissen van onze vroegere en huidige medewerkers verschijnen in de loop van dit jaar in onze nieuwsbrief (papier of elektronische uitgave).

Pieter-Paul Lembrechts, s.j.

Nadere informatie: www.jrsbelgium.org

Abonneren op onze nieuwsbrief:
www.jrsbelgium.org/Nieuws

JRS heeft geen eigen inkomsten en krijgt geen overheidssubsidie.
Wilt u een gift doen?
IBAN: BE40 5230 8069 3163; BIC: TRIOBEBB.
Voor elke gift vanaf €40,- ontvangt u een fiscaal attest.

'Slachtoffers en daders'

In januari 2010 schreef pater Klaus Mertes, s.j. als toezichthouder op het Canisius Gymnasium in Berlijn, een brief aan de oud-leerlingen van de jaren tachtig met de vraag om gevallen van seksueel misbruik door leraren in het verleden te melden. Op grond van vier reeds gemelde casussen uit die periode meende hij dat het niet om incidentele en individuele gevallen ging, maar om breed verspreid seksueel misbruik. Deze oproep kreeg aandacht in de Nederlandse media. In de publieke opinie ontstond het beeld dat in de RK Kerk decennia lang seksueel misbruik van minderjarigen verzwegen was. Publieke verontwaardiging alom. Een actie van de zijde van de bisschoppen en de hogere oversten kon niet uitblijven. Wat te doen in Nederland? Een seksuologische studie met aandacht voor veranderende normen en waarden, of een gemedicaliseerde studie over de pathologische afwijkingen van de daders zou niets hebben opgelost. Een studie over de beperkte aansprakelijkheid voor verjaarde strafbare handelingen van overleden leden van een gemeenschap had averechts uitgepakt. Er werd voor een onafhankelijk en publiek onderzoek gekozen. De bisschoppen benaderden samen met de hogere oversten Wim Deetman. Deetman was oud-minister, oud-voorzitter van de Tweede Kamer, oud-burgemeester en, toentertijd, staatsraad en voorzitter van het overlegorgaan van de kerkgenootschappen met de overheid.

In maart 2010 startte hij met een Commissie die gaandeweg ervoor koos vooral aandacht te geven aan de slachtoffers, die in het verleden niet of te weinig gehoor gevonden hadden en nu professionele hulp zouden kunnen gebruiken. De Commissie stelde dat er een morele plicht bij de Kerk bestond om deze mensen serieus te nemen en bij te staan. De eerste stappen van de Commissie behelsden het opzetten van een proces-structuur. Het sinds 1995 bestaande meldpunt 'Hulp & Recht', dat tot dan toe in de luwte klachten afhandelde maar geen schadevergoedingen kon toekennen, werd

Kunstwerk van Ingrid Rosschaert:
Esse est Percipi

(Zijn is waargenomen worden) monument voor slachtoffers.
Sint Salvatorskathedraal in Brugge.

omgevormd. Vervolgens organiseerde de Commissie bijeenkomsten met slachtoffers, behandelde de problematiek van de schadeloosstelling en schreef een tussenrapport en twee eindrapporten die eind 2011 verschenen. De Commissie verkreeg daardoor een zekere legitimiteit. Zij hief zichzelf niet op, maar deed eerst nog een onderzoek naar seksueel misbruik van meisjes in rooms-katholieke instellingen, dat in 2013 verscheen. Daarna ging de Commissie door met bijeenkomsten met slachtoffers en met het verstrekken van adviezen, toetste schadevergoedingsregelingen, schreef tussentijdse monitors en initieerde tenslotte een finale gift voor allen die zich ooit aangemeld hadden als slachtoffer. De minister van Justitie en Veiligheid bemoeide zich er mee, Deetman verstreekte de volksvertegenwoordiging voortgangsrapportages en de Tweede Kamer nam moties aan die de Kerk moest uitvoeren (sic!).

De twee eerste rapporten

In haar eerste rapport *"Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke Kerk"* deed de Commissie een uitgebreid verslag van het onderzoek dat zij had laten uitvoeren, aanvankelijk gericht op de periode 1945-1970. De Commissie had onbeperkte toegang geëist tot alle archieven en alle documenten zoals verslagen van beraadslagingen, visitatierapporten, correspondentie met hogere instanties enz. De Commissie geeft in dit eer-

ste rapport een historisch overzicht van de groei en ontwikkelingen van de bisdommen, orde provincies en bisdommelijke congregaties in de 19e en 20e eeuw. De algemene tendens is dat de toestroom van kandidaten eind jaren vijftig afvlakte en midden jaren zestig bijna stopte. Dit had als gevolg dat de ongeveer 200 rooms-katholieke internaten, waarin vooral de religieuzen aan opvoeding, verzorging en reclassering werkten, gesloten werden. Het rapport reconstrueert met behulp van archiefmateriaal de gang van zaken bij een interne melding van seksueel misbruik. De leiding van een bisdom, een klooster of een orde provincie wist zich dikwijls geen raad met deze gênante gebeurtenissen en gaf de plegers in alle stilte een toekomst elders. Woorden als 'neurotisch' vallen vaak. Daders werden naar een psychiater verwezen terwijl van de slachtoffers vaak niet meer dan de leeftijd, de sekse en de locatie genoteerd werd. Op grond van een representatieve steekproef, stelde de Commissie dat het beeld dat door de media was opgeroepen, voor een belangrijk deel overeenkwam met de meldingen. Tegelijk vond seksueel misbruik van minderjarigen ook buiten de RK Kerk plaats in die periode.

In een tweede deel werden achtergrondstudies gepubliceerd. De geschiedenis van de katholieke zuil in de naoorlogse periode werd uitgediept en er werden vergelijkingen gegeven. Over seksueel misbruik werd overal gezwezen. Het eerste boek waarin slachtoffers met hun ervaringen naar buiten traden dateert van 1979. Rond 1985 komt het op de politieke agenda. In 1994 verschijnt intern het rk rapport 'Geschonden vertrouwen' dat resulteerde in een landelijke klachtenprocedure voor mensen die in hun jeugd of later in hun leven seksueel misbruikt waren geweest door priesters of religieuzen. Bij deze achtergrondstudies horen studies over de onderwijszuil, over het celibaat en over de kerkrechtelijke consequenties van misbruik. Maar één aspect overheerst in de rapporten van de Commissie: het belang van het slachtoffer.

Tien jaar later

In zijn boek *"De Deetman files"* geeft Patrick Chatelion Counet, secretaris-generaal van de hogere oversten in 2010-2020, een inkijk in de *modus operandi* van de Commissie Deetman. Soms noemt

hij de actoren met naam en toenaam en soms met gefingeerde namen ter wille van de privacy en de anonimiteit. De auteur noemt zich ergens een 'puber van veertien .. die nog steeds uitzoekt hoe hij het leven serieus moet nemen' (blz. 137); iemand die 'dit alles bij wijze van memoires' noteert zoals het zich schrijvende aandient (blz. 158). Soms heeft het boek een soort dagboek-karakter, dan weer vergaderverslag. Het behandelt het in 20-30 bladzijden onderwerpen zoals de afwikkelingen via een traject van *mediation*; de onzorgvuldige en soms onterechte aantijgingen naar bepaalde vermeende plegers toe; een vergelijking van de ophef over misbruik met de Corona-crisis; de gedwongen of verplichte arbeid die door Justitie veroordeelde en voor heropvoeding geplaatste meisjes moesten verrichten in een klooster van zusters van De Goede Herder. Uitvoerig gaat de schrijver in op rechtszaken. Het boek eindigt als de commissie-Deetman stopt met haar werk en het Meldpunt in 2017 sluit.

Chatelion Counet constateert een hellende vlak in het toekennen van schaderegelingen. Hij geeft voorbeelden van verhalen van slachtoffers die in de loop der jaren fantastischer werden. Hij spreekt van 'fabuleren en majoreren door slachtoffers'. De coulance uitte zich in steeds grotere uitkeringen zonder dat echt aannemelijk gemaakt werd of kon worden dat het misbruik had plaats gehad. Hij zag dat fouten in het systeem van uitkeringen slopen en dat veel aangeklaagden – meestal postuum – hierdoor onrecht werd aangedaan. Hij bracht dit te berde in gesprekken tussen de opdrachtgevers, te weten de bisschoppen en de hogere oversten, met de Commissie, maar zijn bezwaren werden afgedaan als *collateral damage*. Hij naderde het einde van zijn loopbaan en schreef het drama van zich af in het boek "De Deetman files".

Een van zijn punten van kritiek is dat er veel te zwaar geschut is ingezet. Procentueel was het kerkelijke misbruik zelfs laag in vergelijking met rijksinstellingen voor jeugdzorg, sportverenigingen of militaire trainingsfaciliteiten, zo stelt hij. Dergelijke vergelijkingen zijn overigens wel te vinden in de Deetman-studies, maar ze hebben het publieke beeld van "tienduizenden misbruikte kinderen" niet weggenomen. Waarom? Bij publieke verontwaardiging hoort

AMSTERDAM

Xaveriushuis

De leden van de Xaverius-communiteit hebben zich goed geweed tegen corona, niemand is besmet geraakt. Ondertussen zijn de drie oudsten volledig ingeënt, de volgende drie hebben reeds één vaccinatie en de drie jongsten van de groep krijgen nu of binnenkort een uitnodiging. Wij blijven voorzichtig. ✱ Met Pasen liepen twee geloofscursussen (een Nederlands- en een Engeltalige) uit op doopsel en vormsel van een tiental volwassenen. Ben Frie en Toon Suffys leefden mee in de vreugde van hun leerlingen. Toon blijft nog actief in de vormselcatechese voor twaalfjarigen (en ouder) in voorbereiding op hun vormsel op 13 juni. ✱ Dankzij een sponsor kunnen we ons in de Krijtberg voorbereiden op het live streamen van vieringen. De installatie is gereed, nu worden nog enkele vrijwilligers getraind om er iets moois van te maken. We verwachten met Pinksteren te kunnen beginnen. ✱ In voorbereiding is weer de zomerretraite in de eerste twee weken van augustus, en in de maand juli zullen buitenlandse gidsen in de Krijtbergkerk beschikbaar zijn. Hoe het zomerbezoek dit jaar uitvalt, is natuurlijk niet te voorspellen. ✱ In verband met de 500st geboortedag van Peter Canisius is Paul Begheyn geïnterviewd door Stijn Fens (Trouw), Hendro Munsterman (Nederlands Dagblad) en Jan Brouwers (Katholiek Nieuwsblad). ✱ De volgende publicaties zijn vermeldenswaard: Nikolaas Sintobin s.j.: Vertrouw op je gevoel. Keuzes maken met Ignatius van Loyola, KokBoekencentrum; Jan Stuyt s.j. e.a.: Bidden thuis. Geloven in huiselijke kring, Adveniat; Pierre Emonet s.j.: Peter Canisius. Mysticus & manager, Adveniat. ✱ In de Goede Week assisteerde Ward Biemans in de Amsterdamse Vredeskerk en net als Peter Peelen in de parochie van Gouda en omstreken. De Gemeenschap Christelijk Leven in Vlaanderen (GCL) en Nederland komt voornamelijk online bijeen. Ondanks de coronapandemie zijn er toch enkele nieuwe GCL-groepjes van start gegaan. Verder houdt Ward zich bezig met een praktisch theologisch onderzoek naar de ervaringen van migrantenparen en interculturele paren met pastorale begeleiding rondom hun huwelijk. ✱ Peter van Dael maakte zijn zevende podcast ter vervanging van de zolderdiensten in Ons' Lieve

Het glas-in-loodraam voor de slachtoffers van seksueel misbruik in de Petrus Canisiuskerk in Nijmegen.

traject tussen rapportage en uitkering. Een ander voorbeeld is de sportwereld voor amateurs, vooral de jeugd, bestaande uit 70 sportbonden. Daar bestaat sinds 2003 het Instituut Sportrechtspraak, onder meer voor meldingen over seksuele intimidatie en machtsmisbruik. Onlangs kwam naar buiten dat een onderzoek vertraging ondervindt omdat turnsters klagen over een onwaardige bejegening en *victim blaming* tijdens de verhoren over hun klachten. Beide voorbeelden mogen een indicatie zijn hoe moeilijk deze materie is van melding, feitenvaststelling, adequate compensatie en tuchtrechtelijke maatregelen. Media-optredens, na afloop, door een verongelijkte klager of een onbegrepen dader groeien weer uit tot een nieuwe affaire.

De commissie-Deetman koos voor een onafhankelijke en landelijke aanpak met een eigen processtructuur. Het kerkelijk gezag was te veel ondermijnd om het anders te doen. De oorspronkelijke opdrachtgevers keken passief toe of zaten zelf in de beklaagdenbank. De Commissie overklaste alles en iedereen. Bisschoppen en oversten hadden eigenlijk geen weerwoord. Hun woordvoerders zoals Chatelion Counet, John Bakker en de veel te vroeg overleden Pieter Kohnen moesten redden wat er te redden viel. De ontboezemingen van Chatelion Counet laten dat zien. De Commissie koos voor de invalshoek van een maximale genoegdoening voor de slachtoffers, terwijl de drie genoemde woordvoerders inzagen dat zulks eenzijdig was en niet helemaal terecht.

dat bepaalde elementen uitvergroot worden en de rest blijft onbesproken. Dat schept nieuw onrecht. Een sprekend voorbeeld is het verslag van Chatelion Counet over een rechtszaak betreffende de verdachtmakingen jegens oud-bisschop Gijzen. Op 18 april 2018 wijst de rechtbank vonnis.ⁱⁱ Zij constateert een eenzijdige accentuering door de Klachtencommissie van de belangen van vermoedelijke slachtoffers en de onderwaardering van een steekhoudend bewijs. Zij spreekt van een onzorgvuldige afhandeling door de Klachtencommissie die in strijd is met haar eigen procesregels en met de algemene rechtsbeginselen. Om een formele reden wijst de rechtbank de klacht af maar zij vond wel dat de fundamentele belangen van de oud-bisschop en zijn eer en goede naam geschonden waren door de Klachtencommissie. En dat is het punt dat Chatelion Counet wil maken. Onder druk van de publieke verontwaardiging zijn de Commissie en in haar kielzog bisschoppen en ordesoversten zo ver gegaan dat nieuw onrecht ontstaan is. De aannemelijkheidstoets van de klachten werd zo geminimaliseerd, dat erg gemakkelijk de overleden aangeklaagden als daders konden worden weggezet.

Leerproces

Vanuit slachtofferschap kijkt de huidige samenleving nu op de Gouden Eeuw, de Tweede Wereldoorlog en ook op recente kerkgeschiedenis. Wat dat betreft past de commissie-Deetman bij onze tijd. Ik zou niet weten hoe dit probleem anders had kunnen worden aangepakt. Maar hoe staat het nu met de toerusting van het milieu waar dit grensoverschrijdende gedrag heeft plaats gehad? Hoe staat het met de daders of plegers die nog in leven zijn? Is er gestreefd naar vergeving en verzoening? Het antwoord op die vragen is relevant want Nederland wordt geplaagd door soortgelijke affaires met betrekking tot seksueel misbruik van minderjarigen, zoals de jeugdzorg of de sport. Het eindresultaat in die affaires stemt niet hoopvol. Bij de jeugdzorg kwam onderzoek door de commissie-Samson, ingesteld bij ministerieel besluit in de zomer 2010, met een rapport in het najaar van 2012. Pas onlangs werd een compensatieregeling bekend gemaakt voor de slachtoffers onder deze in pleeggezinnen of instellingen geplaatste jeugdige personen gedurende de periode 1945-2019. Dat is dus een lang

De problematiek van de plegers of daders, die vaak een neurotische of anderszins beschadigde persoonlijkheid vertoonden, werd onvoldoende gethematiseerd. In de jaren vijftig werd vooral aan de daders aandacht besteed met veronachtzaming van de slachtoffers. Heel soms werd aangifte gedaan van een strafbaar feit maar doorgaans werd de priester of religieus die zich vergrepen had aan pupillen, doorverwezen naar een psychiater of een psychotherapeut.

Vijf decennia geleden becijferde dr. Anna Terruwe samen met dr. Conrad Baars, een Nederlands-Amerikaanse psychiater, dat naar schatting slechts 10-15% van de priesters in West-Europa en Noord-Amerika een gave, volwassen persoonlijkheid had bereikt, 20-25% ernstige psychiatrische problemen had en dat 60-70% eigenlijk wel redelijk functioneerde maar de geestelijke rijpheid miste om gelukkig te zijn in het kerkelijk ambt.ⁱⁱⁱ

Zij presenteerden hun klinische bevindingen met tal van aanbevelingen al in 1971 aan de tweede gewone Bisschoppensynode in Rome en in de Amerikaanse Bisschoppenconferentie. Helaas werd met hun aanbevelingen, aangaande emotionele onderdrukking en affectieve schaarste bij katholieke priesters en religieuzen, een halve eeuw lang bitter weinig gedaan. Ik hoop dat de aanbevelingen van de commissie-Deetman nu wel ter harte worden genomen. Voor de toekomst van zielzorg en geestelijke begeleiding zijn de Deetman-studies en de daarbij horende discussie belangrijk, want het bereidt de weg naar een gedragscode en een meldingspraktijk. En wellicht ook naar een gelukkig, evenwichtig en zinvol samenleven in Kerk en wereld.

Eduard Kimman, s.j.

ⁱ Wim Deetman c.s., *Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke Kerk*, deel 1 en deel 2, Amsterdam: uitgeverij Balans, 2011.

ⁱⁱ Patrick Chatelion Counet, *De Deetman files*, Almere: uitgeverij Parthenon, 2020.

ⁱⁱⁱ "In general, we estimate that 10- 15% of all priests in Western Europe and North America are mature; 20-25% have serious psychiatric difficulties especially in the form of neuroses and chronic alcoholism or a combination of both; and 60-70% suffer from a degree of emotional immaturity which does not prevent them from exercising their priestly function, but precludes their being happy men and effective priests whose fundamental role is to bring people the joy of Christ's love and to be the appointed affirmers of men." Baars Conrad W. "The Role of the Church in the Causation, Treatment and Prevention of the Crisis in the Priesthood", in *The Linacre Quarterly*: Vol. 39: N° 1, Article 11, February 1972. P 50. Online op <https://epublications.marquette.edu/lnq/vol39/iss1/11/>

Heer op Solder, die vanwege corona niet door konden gaan. ✱ Maswan Susinto van de Indonesische Provincie woont tijdelijk in Rijswijk en is 'buitenlid' van het Xaveriushuis. Hier volgt zijn bijdrage voor de Korte Berichten uit het Xaveriushuis. Hij schrijft: "6 maart 2021 was de eerste keer dat ik een nacht doorbracht in het Xaveriushuis om de volgende dag de mis te verzorgen voor de Indonesische gemeenschap van Amsterdam. Vanuit Rijswijk heb ik ook pater Ward Biemans ondersteund bij het controleren van de Indonesische vertaling van een vragenlijst voor het onderzoek dat hij doet naar de pastorale begeleiding van migrantenparen in Nederland. Ik woon in een studentenhuus aan het Julialaantje 22, Rijswijk. Daar heb ik het voorrecht om dagelijks en wekelijks in de kapel van het huis eucharistie te vieren met de Indonesische katholieke gemeenschap. Het studentenhuus was vroeger een Salesiaans jeugdcentrum. Na acht maanden online lessen volgen, kreeg ik op 30 april 2021 voor het eerst in 'levende lijve' les. Mijn lichting aan het ISS (International Institute of Social Studies) Den Haag kwam met diverse achtergronden; ongeveer 120 studenten zijn afkomstig uit Azië (41%), Afrika (31%), Latijns-Amerika (13%), Europa (10%), Noord-Amerika (3%), en het Midden-Oosten (2%)."

ANTWERPEN

Romero-Loyola

De Goede Week hebben we gevierd als vorig jaar: in de eigen gemeenschap en de eigen kapel. Geen grootse vieringen dus maar toch opgeluisterd door liederen, snaren en fluit. ✱ Op zondag 18 april was Romero-Loyola in feest: we hebben de laatste geloften van onze medebroeder en huisgenoot Bart Beckers gevierd in coronastijl, d.w.z. heel sober in de kapel van Romero en zonder gasten maar toch met zang en klank en niet te vergeten: met onze mediaspecialist Philippe Debruyne, wiens fotografische prestaties nog mooier zijn dan de werkelijkheid. Wie ons kookpersoneel kent, kan vermoeden dat het gastronomisch vervolg evenmin uit de toon viel. ✱ En sedert enkele weken hebben onze keukendames een nieuwe zondagse gast geïntroduceerd, Filgy, zoals zijn voorgang(st)er een zachttaardige Schotse collie met een weelderige zwarte, roodbruine, wit gevlekte vacht, een Lassie om het eenvoudiger te zeggen. Zijn wekelijkse verschijning strekt tot wederzijds geno-

gen. ✱ Dankzij Mark en Bart van Emmerik blijft het administratieve hart hier waakzaam en werkzaam: er wordt intens gezoemd (o, die kapitale 'm'!). Gelukkig maar dat onze 'bestuurders' ook intense fietsers zijn die zodoende de vermoeide ogen en de gebogen ruggen weer fris en recht krijgen.

BIRMINGHAM

Noviciaat

Tijdens het experiment van de novicen genoten de senior gemeenschapsleden de maaltijden samen met staf en studenten van het seminarie. Steeds heel hartelijk. ✱ Bovendien werden ze in leven gehouden door cakes, taarten en trifles (vruchtenpuddingen) van de onverslaanbare Martina en Colette, en van John en Denise, een bejaard echtpaar dat tegenover Manresa woont. Zij houden de nieuwbouw nauwlettend in de gaten. De fundamenten zijn gelegd. Het hout van de bomen die moesten plaatsmaken zal worden gebruikt voor het meubilair van de kapel. ✱ Simon, Kevin en Dries vierden de Goede Week in de Saint Francisparochie, Handsworth. Pavel sr en Tony sloten aan bij het seminarie of vierden getweeën in onze huiskapel. ✱ Daags na Pasen de novicen opgehaald in Londen. Indrukwekkende verhalen. Eamonn en Pavel jr woonden in de jezuïetenparochie in Stamford Hill. Daar draaiden ze mee met de grote groep vrijwilligers in de zorg en voedselvoorziening voor armen en daklozen. De Polen zijn daar ruim vertegenwoordigd. Dat zorgde niet alleen voor volle vieringen, maar ze ontdekten ook het Poolse voedsel, zodat ze nu – terug in Birmingham – elke week inslaan bij de Poolse winkel. ✱ Sam en Mikhael woonden in de gemeenschap in Clapham. Die is vooral gericht op jongeren. Dus werden ze gevraagd voor de Goede Week een jongerenpelgrimstocht te organiseren door de binnenstad van Londen. Meer dan vijftig deelnemers. Hun voornaamste werk lag op het kantoor van de Jesuit Refugee Service. Eén van de activiteiten bestond erin dak- en thuislozen en kwetsbare vreemdelingen ervan te overtuigen zich te laten inenten. Omdat velen huiverig zijn voor de nationale gezondheidsdienst, werd er op het JRS-kantoor ingeënt. Terwijl zij daar bezig waren kwam de minister van Binnenlandse Zaken in het Parlement met een plan vluchtelingen en migranten zo vlug en efficiënt mogelijk weer het land uit te loodsen... Over jezuïetenvorming gesproken.

BOECHOUT

Xaverius in Capenberg

Twee jezuïeten wonen in 'Huize Stracke' en zeven anderen bevolken de 'patersgang'. Bij die laatste gaat heel wat veranderen. Het woonzorgcentrum Capenberg breidt zich uit! Moeten de paters dan hun 'Slot' opgeven? Nu, ondanks aanpassingen bewaren zij hun vrijheid. ✱ De vaccinaties verliepen vlot, diskreet en efficiënt. Niemand werd onwel waarschijnlijk door het glas wijn achteraf, een initiatief van pater minister. ✱ Bezoekers merkten op hoe weinig oogcontact bewoners maken onder elkaar. Dat is slechts schijn. Alles wordt in de gaten gehouden en besproken: komen, gaan, elke zonde tegen etiquette of fatsoen. Geen bewakingscamera nodig. ✱ Bert Rosseels (78) blijft onze onvermoeibare mantelzorger en overste, Bob Albertijn (83) een rustige slaper en Frans Chanterie (78) deze kroniekschrijver. Er zijn nog zekerheden. ✱ Geert Boeve (96) onderging een hele metamorfose na een cataractoperatie en de update van zijn hoorapparaat. Enkel het netvlies herstelde niet volledig. Waar is Ludo Vanden Broek (92) nu? Weet ik niet, maar zijn stap herkennen we uit de duizend: constant in kleine versnelling. Voortdurend bezig met sociaal dienstbetoon. Vindt altijd het gepaste gespreksonderwerp. ✱ Theo Fonteyn (84) houdt van getallen. Twaalf broers en zussen. Hij de elfde. Moeder is nu 120 jaar. Bij iemands geboortedatum kan hij meteen verklappen op welke dag van de week dat was. ✱ Op 24 april werd Jos Alaerts 84 jaar. Taarten, Riesling plus Pinot Blanc uit broer Pauls wijnkelder, een evangelielezing uit Johannes. Enfin, een volmaakte dag. Geen minister geeft kleur aan het gemeenschapsleven zoals hij. ✱ Dankzij de uitleg van André De Ridder (83) irriteert het kabaal op onze bouwwerf niemand nog. Een drillboor maakt immers een totaal ander lawaai dan het geklop van een hamerboor; de snerpende cirkelzaag verraadt dat bouwvakkers nu eens hout dan weer plastic aan het bewerken zijn. Alle werfgeraas is voor André wat voor ons, stervelingen, een concert is in de stadsfeestzaal. Zulke simpele aandachtsoefening maakt het leven plots draaglijker en wij omhelzen dan ook elke opmerking van onze ervaren gids.

BRUSSEL

Arrupe

De gemeenschap van Brussel is thans voltallig en volkomen gewapend tegen het schadelijkste virus van onze tijd. Wij observeerden met wetenschappelijke precisie hoe elk lichaam verschillend reageert op eenzelfde paar inoculaties. De een ligt drie dagen in bed te ijlen en te zeltogen terwijl de ander absoluut niks ondervindt en vrolijk rondhuppelt tot spijt van wie 't benijdt. Zo zie je maar: "de ene aap is de andere niet", zoals men zegt. En iedere jezuïet – het weze hier nog maar eens herhaald, benadrukt en onderstreept – is een uniek exemplaar. ✱ Onaflatende beperkingen vanwege de overheid hinderen ons geenszins om opgewekt en met toelag de heilige missie te blijven volbrengen. Ook huishoudelijke taken, hoe onbeduidend die ook lijken, behoren tot de goddelijke zending van een jezuïet. In alles kan immers de Heer der heerschers geëerd en gediend worden. ✱ Zo herneemt pater Jos Janssens zijn vieringen in parochiekerken, basilieken, kloosterkapellen en rusthuizen zonder het afstoffen van de bibliotheekcatalogoog van de Bollandisten te verwaarlozen. Ook Charles Verhezen toert terug rond om oude bekenden aan den lijve te ondervinden. Walter Devos houdt het been stijf achter scherm en telraam. Hij maakt ook de burelen op ons gelijkvloers brandschoon klaar voor nieuwe huurders: personeel van *Éditions jésuites* maken daar plaats voor die van *Pax Christi International*. Ludwig Van Heucke ondersteunt de zomerweiden in de tuin door in mei volstrekt niet te maaien. Onze overste, Hugo Carmeliet omzwervt de voetpaden van Kuregem om buurtbewoners te groeten die hem dan veilig van achter hun venster terugzwaaien. Wij krijgen ook signalen binnen van pater Rik De Gendt die als allerschaarste priester in Aalst een onwaarschijnlijk lange reeks diensten-in-beperkte-kring verzorgt. ✱ Wij zien met zijn allen een zonniger periode tegemoet, hopelijk zonder al te veel hittegolven. Men moet ook nergens in overdrijven nietwaar.

HEVERLEE

Sint-Jan Berchmans/Lerkeveld

Wegens Covid kon pater regionaal Marc Desmet s.j. zijn huisbezoek maar afronden op vrijdag 12 februari (hij was op 12 januari begonnen). De origi-

nele manier waarop hij met empathie getuigde over "alles wat hij had gehoord" werd aangenaam beluisterd. ✱ In opdracht van de Raad van Bestuur werd in de refter spaarzamer ledverlichting geplaatst. Personeelschef Gerda verwijderde meteen ook de 'vliegenschietjes' die de grote luster sinds jaar en dag verduisterden. Het resultaat is opmerkelijk. Bij donkere dagen kan iedereen nu goed onderscheiden wat er op zijn bord ligt. ✱ De strenge coronabeperkingen leerden ons om onze kerk, die bijna 60 jaar alleen op zon- en feestdagen en bij speciale gelegenheden openstond, ook als huiskapel te gebruiken. Opvallend hoe onze oude stemmen nog heerlijk galmen in de unieke akoestische ruimte. Niet zelden ondersteund door Paul Van Looy op het Cavaillé-Coll orgel. We wachten nu op toelating om 's zondags weer eucharistie te vieren "mét gelovigen in plaats van onder ons", zoals een voorganger het eens verwoordde. ✱ Op 13 maart hieven we het glas op "het laatste boek" van Jan Lambrecht. Presentator Wim Beuken merkte fijntjes op dat zowel het *Nihil Obstat* (kan absoluut geen kwaad voor zielenheil) als het *Imprimatur* (laat maar drukken dan heeft de auteur zijn zin) ontbreken. ✱ Als president van de *Société des Bollandistes* gaat pater Mark Rotsaert regelmatig naar Brussel sleutelen aan de toekomst van dit venerabele instituut. In een reeks webinars, georganiseerd door een instituut van de jezuïeten-universiteit van Chicago, sprak hij over het thema: 'Is er een specifieke spiritualiteit voor heiligen?' Zijn antwoord was: "Neen". Amerikaanse toehoorders schijnen dit onderwerp gesmaakt te hebben. ✱ Op 15 maart is pater Ward Dirven in peis en vrede overleden, na een vurig leven dat helemaal was opgebrand. Drie Afrikaanse medebroeders kwamen de ontelbare generaties van filosofiestudenten vertegenwoordigen die hij in RD Congo heeft opgeleid. ✱ Op 25 maart kregen we allemaal, personeel inclusief, de eerste prik van het Pfizer-vaccin. Reeds op 15 april volgde de tweede. Maar onze engelbewaarders blijven ons streng 'op kot' houden. Sommigen voelen zich als pluimvee dat niet buiten mag gaan scharrelen. ✱ Wie bij de poort zit voor het onthaal heeft dikwijls de handen vol met leveren van pakjes aan de studenten en het opvolgen van een défilé van 'Lerkies' die op begeleidingsgesprek komen bij de paters Fons Swinnen en Walter Ceyskens en directeur Dirk Van Tricht.

LEUVEN

Pierre Favre

De natuur ontkiempt en bloeit op, waaronder ook het gedeelte van de tuin dat Rob Faesen en Antonio Bohórquez aan de jungle hebben ontfutseld. De academische cyclus gaat daarentegen al richting de oogsttijd. Drie huisgenoten werken overuren om hun eindwerkstuk aan de Katholieke Universiteit Leuven af te maken. Het ziet ernaar uit dat alle drie Leuven zullen verlaten. Anthony D'Souza gaat moraaltheologie doceren in het theologaat in Delhi, waar hij tevens veel gelegenheid zal hebben om zich te voegen bij het protest tegen de Indiase regering. Pedro Rodriguez-Ponga vervolgt zijn studie met een doctoraatstudie in internationaal recht (migratierecht) aan de universiteit van Bilbao. Mark Logtenberg hoopt eindelijk met zijn regentie in het Heilig Land te kunnen beginnen, nu Israël weer mondjesmaat visums verstrekt. ✱ De universitaire parochies draaien goed dankzij Jacques Haers' niet aflatende inzet. De Engelstalige sectie wordt begeesterd door onder andere William D'Britto, Anthony D'Souza en nu ook Walter Ceyskens en Wouter Blesgraaf. Dankzij de tomeloze inzet van Pedro Rodriguez-Ponga en het pleitwerk van Jacques Haers heeft de grote groep Italianen in Leuven nu eindelijk ook eigen regelmatige eucharistievieringen. ✱ Door de coronabeperkingen is het catechesewerk van Antonio Bohórquez en het gevangeniswerk van Wouter Blesgraaf zo goed als volledig tot stilstand gekomen. Jacques Haers woont niet enkel conferenties digitaal bij, maar leidt er zelfs één vanuit één van zijn bureaus in het Leuvense. Walter Ceyskens (mede) organiseert op aanvraag een onderscheidingsretraite voor priesters, helpt de scholen van de Scheppersbroeders te integreren in het netwerk van de jezuïetenscholen en woont ook her en der lessen digitaal bij. William D'Britto heeft inmiddels een eigen YouTube-kanaal waarin hij gebeden en meditatie in het Marathi (een taal met meer dan 80 miljoen sprekers) aanbiedt. Kortom, ook al is het rustig in huis, er wordt gewerkt aan veel apostolaat.

LEUVEN

Lessius

De jezuïetencommunity Lessius nam afscheid van haar Afrikaanse medebroeder Chris Ngolele. Na het afronden van zijn Master antropologie, en na bezoek

aan zijn familie in Marseille, vloog hij terug naar Brazzaville (Congo). Hij hielp regelmatig in de Frans-talige parochie in Leuven, samen met Simon Nsielanga (DR Congo) op wie nu allicht meer een beroep gedaan zal worden. ✱ Verder liggen er weinig reizen in het verschiet. Vana Chinnabathini (India) had graag nog eens zijn familie bezocht, maar met de coronaontwikkelingen in India ziet hij daar nog even van af. Ondertussen springt hij door allerlei doctorale hoepels, zoals een presentatie voor de vakgroep en het schrijven van een eerste wetenschappelijk artikel over zijn natuurkundige experimenten. Frank Gutierrez (Peru), die een Master theologie studeert, hoopt deze zomer in zijn vaderland de priesterwijding te ontvangen, maar het is onzeker of dat doorgaat. Rinald D'Souza (India) reist wel, zij het digitaal. Hij nam deel aan conferenties in Durham en Edinburgh en was zelfs in India. Hij sprak er voor de jongerenafdeling van de Indiase Bisschoppenconferentie over de geschiedenis en ontwikkeling van het katholieke geloof ter plekke. Nicolas Standaert doet hetzelfde: via de digitale weg onderhoudt hij contacten met collega's en doctoraatsstudenten in verschillende werelddelen. De enige reis die zeker is, is die van Jos Moons; eind juli zal hij in Salamanca een jaar op 'tertiaat' zijn.

NIJMEGEN

Aqua Viva

Op 10 mei verviel voor de bewoners van ons huis de laatste beperkende maatregelen in verband met de corona-pandemie. De belangrijkste daarvan is de verplichting om onderling 1½ meter afstand te bewaren. Dit betekent dat we nu weer gebruik kunnen maken van de kapel, en dat de activiteiten in de aula zonder beperkingen kunnen plaatsvinden. En het heeft consequenties voor de indeling van de refter. Want we hoeven nu niet meer met vier man aan dubbele tafels te zitten, maar kunnen weer met vijf man aan enkele tafels plaatsnemen. Dat is een stuk gezelliger. Bovendien is het een enorme verlichting voor de slechter-horenden onder ons, want het is nu makkelijker om elkaar te verstaan. Er was duidelijk meer geroezemoes van onderling gesprek dan in de laatste maanden het geval was geweest. Van één van de tafels klonk zelfs gezang op. Het is lang geleden dat we dat hebben gehoord. ✱ Voor medewerkers en voor gasten blijven er echter wel enige

beperkingen gelden zoals het dragen van mondkapjes en het bewaren van de 1½ meter afstand. Ook voor Marc Desmet, die begin mei voor zijn visite de eerste keer als regionaal overste ons huis bezocht. We hebben ernaar uitgekeken. ✱ In de tussentijd was er veel in beweging in ons huis. Ook letterlijk. Rob van Hellenberg Hubar s.j. verhuisde van zijn appartement aan de galerij naar een appartement in de corridor. Hij stapte nu dus niet meer de buitenlucht in, wanneer hij zijn appartement verlaat. En dat is warm en aangenaam, vooral op gure dagen, die wij toch nog volop hebben ook al is het voorjaar. Het hele huis kwam in beweging vanwege de vaccinaties die plaats vonden. Voor de meesten van ons kon dat in huis. Sommigen moesten daarvoor naar een vaccinatiecentrum buitenshuis. Iedereen heeft inmiddels de dubbele dosis te pakken. Hetgeen (mét het uitblijven van besmettingen in de laatste maanden) de reden was, waarom wij nu de interne covid-maatregelen konden loslaten. ✱ Alle positieve ontwikkelingen ten spijt, hebben wij in de afgelopen periode toch weer een medebroeder ten grave gedragen. Wil Winkel, nog steeds actief met zijn zorg voor de tijdschriften in onze huisbibliotheek, overleed onverwacht aan een samenstel van kwalen. Het werd een mooi afscheid ondanks de toen nog geldende beperkende maatregelen. Wij werden bovendien getroost door het feit dat er aan zijn overlijden ook in Indonesië uitgebreid aandacht is besteed, met een herdenking en viering in de Sanata Dharma-universiteit in Yogyakarta. ✱ Wij hebben Pasen gevierd, hopelijk het laatste feest dat we met beperkingen hebben moeten vieren. Het was een mooie en warme viering; een viering van hoop en van vertrouwen op de Heer. Zoals gebruikelijk werd dit gemarkeerd met een uitgebreid en gezellig tafelen in de refter, dat door koks en reftermedewerkers weer uitstekend was verzorgd. ✱ Ook in andere zin was er wat te vieren. De Nederlandse vertaling van een boek van Pierre Emonet: "Peter Canisius, mysticus en manager", kwam uit. Paul Begehyn schreef het voorwoord, maar het vertaaltwerk is van de hand van twee van onze huisgenoten, Teun Bakels en Benoît Stoffels, die de eerste exemplaren van het boek in ontvangst namen. En nu op naar de zomer!

Jezuïeten geven miljoenen aan herstelbetalingen slavernij

De jezuïeten in de Verenigde Staten zullen vele miljoenen dollars bijdragen aan een fonds voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen, die ooit door de orde zijn verhandeld. Op deze wijze willen de jezuïeten de fouten uit het verleden herstellen, en bijdragen in de kosten van de aangerichte schade door jarenlange racisme.

Geschiedenis

In 1838 werden 272 tot slaaf gemaakte mannen, vrouwen en kinderen door de jezuïeten van Georgetown University verkocht. De president van Georgetown – een priester jezuïet – beloofde dat de slaven hun godsdienst zouden kunnen blijven uitoefenen en dat het geld, opgebracht door de verkoop, niet zou worden gebruikt voor het afbetalen van oude schulden. Beide beloften werden binnen een jaar gebroken. Nog een jaar later was dezelfde pater afgezet door Rome, en schreef paus Gregorius XVI “dat katholieken onder geen enkele voorwaarde betrokken mochten zijn bij de handel in Zwarten.”.

De omvang van de groep van 272 mensen die verkocht werden was ongebruikelijk groot. Ze werden na de verkoop op de plantages in het Zuiden zeer slecht behandeld, ook naar de maatstaven van die tijd. Enkele jezuïeten – een minderheid – verzette zich tevergeefs tegen de verkoop. Minderjarige kinderen werden apart van hun ouders doorverkocht. De slaven waren praktiserende katholieken maar konden hun geloof niet meer beleven. Ook nam de katholieke kerk geen stelling tegen de slavenhandel. De algemeen overste van die tijd, de Amsterdamse pater Jan Philip Roothaan schreef: “Het zou beter zijn financieel verlies te lijden, dan dat we onze zielen schade zouden laten lijden door de verkoop van slaven”, maar uiteindelijk verbood hij de verkooptransactie niet.

“Onze beschamende geschiedenis van jezuïeten-slavenhouders in de Verenigde Staten is van de stoffige plank gehaald en kan nooit meer worden teruggeplaatst”, zei pater Tim Kesicki s.j., voorzitter van de provinciaalsconferentie van Canada en de Verenigde Staten.

Jessica Tilson, nakomeling van Isaac Hawkins, bij zijn graf.

“Racisme zal in Amerika blijven bestaan als we de waarheid van het verleden niet onder ogen zien en hoe het verleden ons allemaal vandaag beïnvloedt. De blijvende gevolgen van de slavernij roepen ons op om te werken aan waarheid en verzoening.”

Nieuwe stichting

De samenwerking tussen de jezuïetenorde en de afstammelingen van slaven resulteerde in de oprichting van een stichting, die wordt ondersteund door het nieuwe fonds. Vanuit het fonds, dat is gericht op verzoening met en ondersteuning van de nakomelingen, worden onder meer studiebeurzen gefinancierd. Op die manier kunnen nakomelingen van slaven geholpen worden, zegt de voorzitter van de partnergroep *GU272 Descendants Association*. Deze groep bestaat uit de afstammelingen van de 272 tot slaaf gemaakte mannen, vrouwen en kinderen die in 1838 door de jezuïeten als ‘eigendom’ werden verkocht.

John D. DeGioia, president van Georgetown - rechts - begroet Johnny Harris, afstammeling van de 272. Juni 2016.

Ook twee instellingen van hoger onderwijs zitten in het bestuur: Georgetown University, de prestigieuze jezuïetenuniversiteit in Washington DC en Southern University, een universiteit met van oudsher zwarte studenten in Baton Rouge, Louisiana. Het zou voor het eerst zijn dat er zo'n partnerschap wordt aangegaan tussen nakomelingen van slaven en hun bezitters. Het is in die zin uniek!

De voorzitter van de nieuwe stichting, Joe Stewart, is een gepensioneerd bedrijfsleider en een van de meer dan duizend nakomelingen van Isaac Hawkins, een tot slaaf gemaakte man. Hij vertelde in de *New York Times* dat de samenwerking “een voorbeeld zou zijn in Amerika bij de ontmanteling van de sporen van de slavernij en het verzachten van de gevolgen van racisme”. Het nieuwe project zal volgens hem een grote rol spelen bij “het aangaan, promoten en ondersteunen van programma's en activiteiten die de waarheid benadrukken, raciale genezing en verzoening versnellen en raciale rechtvaardigheid en gelijkheid bevorderen in Amerika.”

Bijdragen in blijvend herstel

In de afgelopen jaren hebben Georgetown University en de jezuïeten gekeken naar mogelijkheden om de schade die door de slavernij is aangericht te herstellen. In 2017 boden Georgetown en de jezuïeten aan meer dan honderd afstammelingen van slaven hun excuses aan voor hun rol in de slavenhandel. In 2019 kreeg een gebouw op de campus

de nieuwe naam Isaac Hawkins Hall. Isaac Hawkins was de eerste man op de lijst met namen van slaven die door de universiteit werden verkocht. Een ander gebouw werd omgedoopt tot Anne Marie Becraft Hall. Als vrije gekleurde vrouw richtte zij in 1820 in de buurt van de universiteit een school voor zwarte meisjes op.

De afstammelingen van de 272 tot slaaf gemaakte mensen zullen dezelfde voorkeursbehandeling krijgen bij de aannameprocedure voor Georgetown, die nu geldt voor kinderen van personeelsleden en van oud-leerlingen of personeel van de universiteit.

De opbrengst van de slavenverkoop door jezuïeten in Georgetown vertegenwoordigt vandaag een waarde van 2,7 miljoen euro. Destijds gebruikte Citizens Bank of New Orleans, later overgenomen door JPMorgan Chase, enkele van deze slaven als onderpand. “De slavernij en systemisch racisme zijn helaas deel van de geschiedenis van Amerika, en we hebben de verantwoordelijkheid om blijvende verbeteringen te ondersteunen voor de mensen en gemeenschappen die zijn getroffen door deze bittere erfenis”, laat JPMorgan Chase weten.

Jan Stuyt, s.j.

Bronnen:

Katholiek Nieuwsblad 17 maart 2021;
New York Times april 2016 en maart 2021.
<https://www.georgetown.edu/slavery/>

Vlaamse jezuïet in opleiding ontdekt Rome

Voor zijn stage zou hij naar Myanmar trekken, maar corona besliste er anders over: Pascal Calu, s.j. werkt nu bij de Generale Curie van de jezuïeten te Rome. Meer bepaald voor de communicatiedienst die het Ignatiaanse jubeljaar in 2021 voorbereidt. Hij leeft samen met heel wat medebroeders in een internationale gemeenschap. Onder hen bevinden zich enkele belangrijke kerkelijke figuren die zich evenwel, volledig in de geest van Ignatius van Loyola, heel eenvoudig opstellen.

Pascal Calu houdt van Rome en is verrast door de vele sociale projecten die de lokale kerk er op het getouw zet. Dit is de weergave van een podcast-interview met Wim Corbeel, gratis te beluisteren via de zoekfunctie <https://soundcloud.com/kerknet>.

Pascal, stel je nog eens even voor.

Ik ben 37 jaar en ondertussen vier jaar jezuïet. Ik kom uit Oostende aan de Noordzee, 't zeetje', zoals ze dat daar zeggen. Voor mijn intrede in de Sociëteit heb ik Germaanse talen, Nederlands-Engels, gestudeerd met een doctoraat in 17de-eeuwse Nederlandse literatuur.

Hoe kom je in Rome terecht?

Tijdens de opleiding maakt een jezuïet een 'regentie' door, een soort stage tussen de studie van filosofie en de studie van theologie. Het was eigenlijk de bedoeling om voor twee jaar naar Myanmar te trekken. Maar door de pandemie kon ik niet reizen en is het als alternatief Rome geworden. Ik vertoef hier op de generale curie, ons 'hoofdkwartier' zal ik maar zeggen. Ik werk er op de communicatiedienst en bereid daar het Ignatiusjaar voor. Vanaf mei 2021 vieren we immers 500 jaar na de bekering van Sint-Ignatius. Met allerlei mediamiddelen proberen we er de aandacht op te vestigen dat bekering

mogelijk is voor iedereen, niet enkel voor een heilige die 500 jaar geleden leefde. Zoals Pater Generaal duidelijk maakt: de kern van dit Ignatiusjaar is niet Ignatius, maar Christus.

Wat gebeurt op die communicatiedienst in Rome?

We verzorgen er de communicatie voor de globale Sociëteit. Centraal staat nieuws met betrekking tot pater generaal, maar we brengen ook activiteiten van overal ter wereld onder de aandacht. We hebben een algemene website, maar voor het Ignatiusjaar ook een bijzondere website (ignatius500.global). We creëren ook heel wat videomateriaal. Daarnaast verzorgen we een tijdschrift, een jaarboek, met nieuws uit alle landen waar jezuïeten werkzaam zijn. Met name presenteren we nu aan de lopende band activiteiten die overal ter wereld naar aanleiding van het Ignatiusjaar plaatsvinden en we voorzien die verslagen van de nodige commentaar. Het belangrijkste doel is dat we ten dienste staan van de universele Sociëteit en materiaal aanreiken dat ook lokaal kan worden gebruikt. Ik vind het boeiend werk. Ik leer heel wat bij. Het is uiteraard totaal iets anders van datgene wat ik in Myanmar zou gedaan hebben. Op zich dus een hele ommezwaai dunkt mij. Dit is tenslotte de stad Rome!

Ja, hoe komt die stad op jou over?

Wel, ik zou naar een land gestuurd worden waar de Kerk een kleine minderheid is en nu woon en werk ik op één minuut stappen van het Vaticaan.

Van een alternatief gesproken. Dat gezegd zijnde, ik hou van de stad. Elke dag word ik meer verliefd op Rome. Een mooie stad. Misschien ook omdat er vanwege corona weinig of geen toeristen zijn, maakt dat de omgeving nog aantrekkelijker, rustig. Natuurlijk blijft heel wat gesloten in deze situatie. Maar dat doet niets af van de luister en de pracht. Eerlijk gezegd, op het vlak van Kerk vreesde ik een en ander vóór ik hier toekwam. Ik had beelden van 'klerikalisme'. En die voorgevoelens klopten ook wel: er is heel wat klerikaal gedoe. Wat ik niet had verwacht zijn de talloze inspanningen van de lokale kerk en haar organisaties ten voordele van de samenleving. Daar ben ik echt onder de indruk

ik zeggen. Mensen komen van overal, grote internationale variëteit, in mijn groep ongeveer dertig nationaliteiten. Heel boeiend op zich. En, inderdaad er wonen mensen met een belangrijke job: twee kardinalen trouwens. Een deel van mijn gemeenschap is een rusthuis voor bejaarde medebroeders en daar woont kardinaal Albert Vanhoye, s.j. nu op rust. Ik leef verder samen met Michael Czerny, s.j. sinds 2019 kardinaal. Hij werkte al een jaar of tien op het Dicasterie voor de Bevordering van de Integrale Menselijke Ontwikkeling, waaronder de Pauselijke Raad voor Pastorale Zorg van Migranten en Reizigers. Ook pater Juan Antonio Guerrero Alves, s.j. die de prefect is van het Secretariaat voor de Economie is lid van onze gemeenschap.

Paus Franciscus, generaal Sosa en Pascal Calu

van. Bijvoorbeeld de opvang van daklozen, de vele sociale restaurants, en parochies die echt zorgen voor mensen in de marge. Nu heeft wel elke parochie die opdracht van diakonie, de dienst aan de gemeenschap. Maar ik had niet verwacht dat het op die schaal zo zichtbaar zou zijn in Rome, vaak meer dan bij ons.

Je leeft in een internationale gemeenschap met een kardinaal-jezuïet onder andere.

Hoe verlopen de contacten met elkaar?

Ik woon niet precies in het hoofdkwartier maar in de gemeenschap die ernaast ligt. Het zijn in feite twee grote bubbels, elk met zo een vijftig leden. Ik heb dus geen behoefte aan extra knuffelcontacten, zou

Pater Czerny had ik eigenlijk nooit voordien ontmoet of een foto van hem bekeken. Ik wist dus niet hoe die eruitzag. Ik was pas in Rome en op een nog warme septemberavond zaten een aantal mensen op ons terras een glas te drinken. Daartussen zat een man in een T-shirt met wie ik een leuk gesprek had. Gelukkig in het Engels, mijn Italiaans stond toen nog nergens. Pas na een half uur werd me duidelijk dat het kardinaal Czerny was. We dienen om beurt ook op aan tafel, volgens de gewoonte van het huis. Prefect of kardinaal, je

schrijft je gewoon in voor dit simpel dienstbetoon. Heel mooi vind ik dat. Onze stichter Ignatius van Loyola schrijft dat een overste op de eerste plaats een medebroeder is maar dan wel een met een bepaalde, dienende functie. Ik voel dat hier ook sterk aan bij onze algemene overste, pater Arturo Sosa, s.j.: een beminlijke medebroeder op de eerste plaats, met daar bovenop een dienstbetrekking die uiteraard een grote verantwoordelijkheid met zich meebrengt. En todo amar y servir blijft ons devies.

Ludwig Van Heucke, s.j.

Pater Luc Versteylen (1927-2021)

Luc Versteylen werd geboren in Antwerpen op 11 september 1927. Van 1939 tot 1944 volgde hij de Latijns-Griekse humaniora, eerst aan het Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwecollege en het laatste jaar aan het Borgerhoutse Xaveriuscollege. In 1943 maakte hij de verdrinkingsdood mee van een kind na het bombardement op Mortsel. Die ervaring heeft hem ertoe gebracht om zijn latere leven te wijden aan de bescherming van de jeugd.

Op 7 september 1945 trad hij in bij de jezuïeten in Drongen. Hij behaalde het diploma van kandidaat in de klassieke filologie, studeerde filosofie in Leuven en theologie in Leuven en in Heverlee, waar hij priester werd gewijd op 10 augustus 1959.

In 1962 werd hij leraar aan het Xaveriuscollege. Maar al in 1957 had hij zijn eerste boek uitgegeven, een bundel opstellen die hij toeschreef aan Kartouchke, een jongetje dat hartveroverend vertelde over zijn levenservaringen. Het beleefde zijn zevende druk in 1967. Sindsdien is hij blijven schrijven, 35 titels in totaal. "De Paradijservaring" was een vernieu-

wend en dus controversieel boek over seksuele vorming dat bij velen grote bijval vond.

In 1970 ontdekte Luc in "De brouwerij van Viersel" een plek voor een gemeenschapsleven op basis van stilte, soberheid en samenhang. Hier ontstond de beweging Anders Gaan Leven (AGALEV). Bekend is hij ook om zijn originele protestacties, bijvoorbeeld tegen de voorgenomen sloping van het Antwerpse Centraal Station.

Zijn laatste levensjaren werden versomberd door beschuldigingen van seksueel misbruik in Viersel. Hij nam zijn intrek in een woonzorgcentrum in het Antwerpse waar hij nog vele vrienden zou ontvangen. Maar toen brak de pandemie uit en werden de bezoeken schaarser. Het laatste jaar was voor hem bijzonder hard. Hij was fel verzwakt en zo goed als blind. Hij is overleden aan het coronavirus op 10 februari 2021. De uitvaart werd 'gestreamd' ten gerieve van zijn vele sympathisanten. 🍷

Pater Wil Winkel (1933-2021)

Wil werd op 28 mei 1933 geboren in Amsterdam als oudste in een gezin van vier kinderen. Zijn vader

was vliegtuigmonteur bij de KLM op Schiphol. In de oorlog verhuisde het gezin naar Den Haag in de parochie van de Elandstraat. Wil volgde het Gymnasium A eerst aan het Aloysius College aldaar, later aan het Ignatius College in Amsterdam.

Op 7 september 1952 trad hij in bij de jezuïeten. In 1958 ging hij als missionaris naar Indonesië. Als scholastiek werkte hij bij de Strada-scholen in Jakarta en als docent aan het kleinseminarie Mertoyudan. Na zijn priesterwijding op 31 juli 1964 in Yogyakarta deed hij zijn tertiaat in Oostenrijk, o.a. met een lange stage in een psychiatrisch ziekenhuis. Daarna ging hij naar Amerika en studeerde Onderwijskunde en Counseling aan de Fordham University in New York, waar hij zijn MSc.-diploma behaalde. Terug in Indonesië werd hij docent pedagogie en decaan aan de universiteit Sanata Dharma in Yogyakarta. Wil werd de grondlegger van de Counseling-afdeling. Hij leidde counselors op, die in zijn visie de taak hebben leerlingen volwassen te maken.

Hij schreef er verscheidene boeken over. Dat was niet alleen theorie bij Wil; zelf was hij meer dan 20 jaar counselor op Stella Duce, de middelbare school voor meisjes van de zusters Onder de Bogen.

Over zijn leven als missionaris zei Wil zelf: Ik ben niet naar Indonesië gegaan als een nieuwe Franciscus Xaverius, om de mensen te gaan dopen. Ik wist er al genoeg van om te weten hoezeer we ons moeten aanpassen. Niettemin was hij er trots op dat de invloed van de Kerk op de Indonesische maatschappij aanzienlijk was. Dat kwam niet op de laatste plaats door het voortreffelijke niveau van het katholieke

onderwijs, waar hij ook aan mocht meewerken. Hij bleef deze taken vervullen tot 2004. Toen keerde Wil, 70 jaar oud, terug naar Nederland, eerst naar Den Haag, later naar Nijmegen. Hij was pastoraal werkzaam voor de KKI, de Indonesische Parochie in Nederland, ging voor in de vieringen en begeleidde bedevaarten naar Lourdes en Israël. Met veel van zijn leerlingen en studenten bleef Wil contact onderhouden, vooral met hen die naar Nederland verhuisd waren. Hij inspireerde velen met zijn altijd goed voorbereide lessen, preken en gesprekken en vooral door de eenvoud en authenticiteit van zijn geloof en zijn dienstbaarheid.

Van nature hield hij er niet van om op de voorgrond te treden. Maar zijn expertise als counselor maakte hem tot een uitstekende bemiddelaar en in groeps gesprekken was hij niet bang de vinger op de zere plekken te leggen, rustig, nooit drammerig, vastberaden, niet fanatiek.

Als ontspanning maakte hij wekelijks een dagtochtje, dat hij nauwgezet voorbereidde en waar hij zeer van genoot. Zijn dood kwam onverwacht in de vroege morgen van 15 maart. Het feit dat er 17 jaar na zijn vertrek nog direct na zijn dood een plechtige viering tot zijn nagedachtenis werd gehouden in Yogyakarta aan de Sanata Dharma getuigt van de hoogachting die men daar nog steeds voor hem en zijn werk heeft. 🍷

Pater Ward Dirven (1925-2021)

Ward Dirven werd geboren op 19 april 1925 in Antwerpen maar groeide op in Geel. Hij trad in het noviciaat op 4 augustus 1944.

Na één jaar studie van de klassieke talen, één jaar studie van koloniale wetenschappen en drie jaren filosofie vertrok hij naar Congo voor een stageperiode in het onderwijs. Zijn theologie deed hij in Leuven waar hij in 1958 priester werd gewijd.

Na zijn derde jaar in Paray le Monial behaalde hij een doctoraat in de filosofie aan het Institut Catholique de Paris. Vanaf 1963 begon zijn definitieve activiteit in de missie. Naam maakte hij vooral als docent filosofie, onder meer van formele logica. Dat laatste vak stond bij zijn studenten bekend als niet het gemakkelijkste. Ook Ward heeft er zich in moeten bekwaamen maar dat heeft hij met brio gedaan. Hij heeft een eigen cursus logica opgesteld en in boekvorm uitgegeven.

Op het stuk van apostolische opdrachten, was voor Ward "veel" niet gauw "te veel". Vijf jaren (1982-1987) woonde hij in de parochie Sainte Marie van Kimwenza als residerende én als rondreizende zielzorger. Zijn hart en zijn inzet gingen immers uit naar de armen en de behoeftigen. Bij een zieke en alleenstaande moeder heeft men hem de vloer zien schuren. In 1998 keerde Ward terug naar

België, eerst naar het Maria-oord te Oostakker, daarna als bedrijvige minister naar het huis op de Antwerpse Graanmarkt. Vanaf 2009 werd hij geplaagd door doofheid, een beproeving voor zo'n praatgrage man. Niettemin voegde hij zich in 2013 bij de confraters die gemeenschap gingen vormen in Boechout. In 2018 werd hij in Heverlee opgenomen. Hij vond er de mogelijkheid om te wandelen, een beetje rusteloos als hij was, maar ook een vaste plaats in de kapel om te bidden. Langzaam verminderden zijn krachten. Hij overleed op maandag 15 maart 2021. 🍷

Pater Fernand Boedts (1922-2021)

Fernand werd geboren op 23 januari 1922 in Watou, West-Vlaanderen, als achtste kind van het echtpaar Albert Boedts en Rachel Brutsaert. Na de Latijns-Griekse humaniora in het college van Poperinge trad hij in het noviciaat van Drongen (7 september 1940). Hij bleef een jaar langer in Drongen voor een inleiding in de klassieke taal- en letterkunde. Voor de filosofie week hij uit naar Namen en Godinne (1943-1946). De vier jaren theologie bracht hij door in

Leuven (1950-1954). Ondertussen had hij al vier jaar stage gelopen in het Klein Seminarie van Lemfu (1946-1950). Op 24 augustus 1953 werd hij in Leuven tot priester gewijd.

Zijn derde proefjaar vatte hij aan in Wépion maar voltooide het in Djuma waar het noviciaat behoefte had aan een socius van de novice-meester. Daar ontpopte hij zich tot een ware geestelijke begeleider. Velen heeft hij geholpen om naar hun innerlijk stem te luisteren. In 1957 werd hij professor en geestelijke leider in het *Centre Médico Scolaire* te Kisantu en in 1961 rector van het studiehuis in Kimwenza. Na twee jaren als vice-overste in het college van Kisantu werd hij regionaal overste van de jezuïeten in het bisdom Popokabaka. Zes jaar later werd hij rector van het nieuwe college van Bujumbura. Na afloop had hij alleszins een sabbatjaar verdiend in België.

In 1984 werd hij missieprocurator, een opdracht waarvoor hij met zijn ervaring en zijn uitgebreide kenniskring de geknipte man was. Zijn interesse bleef uitgaan naar de Afrikanen maar beperkte zich niet daartoe. Tijdens zijn verblijf in Brussel legde hij veel contacten met hooggeplaatsten, zelfs met koning Boudewijn. (Bij zijn uitvaart hebben koning en koningin een telegram met rouwbetuiging gestuurd.)

In 2010 verhuisde Fernand naar Heverlee. Wegens het verzwakken van zijn ogen had hij steeds meer hulp nodig. Hij bleef vernocht aan zijn familieleden en zij aan hem. En in de gemeenschap bleef hij een geliefde gesprekspartner. Op 27 april 2021 is hij rustig ingeslapen.

Innerlijke kracht

Het nieuwe, niet het laatste, boek van pater Mark Rotsaert, s.j., *Innerlijke kracht*, is de verzameling van columns die hij regelmatig vanuit Rome schreef voor het tijdschrift *Tertio*. De schrijfstukjes laten zien hoe deze jezuïet geworteld is in de Ignatiaanse traditie en vertrouwd is geraakt met de Bijbelse literatuur. In die jaren dat hij overste was van de jezuïetencommunity van de Pauselijke Universiteit Gregoriana vond hij ook inspiratie bij het denken en doen van een stadsge-noot daar, en een medebroeder bovendien: paus Franciscus.

De onderwerpen weerspiegelen de bekommernissen van een jezuïet die midden in de Kerk en de wereld staat. Pater Rotsaert heeft een 'carrière' – als we dat zo mogen zeggen – achter de rug met belangrijke verantwoordelijkheden: novice-meester, tweemaal provinciale overste, moderator van de Conferentie van Europese Provinciaals plus tal van opdrachten die hem in contact brachten met een indrukwekkende variëteit aan personen en continenten.

Wij leven in een tijd van snelle veranderingen, crises of mutaties, hoe je het ook noemen wilt. Er zijn de ecologische, politieke, economische en... virologische uitdagingen. Men kan zelfs gewagen van een beschavingscrisis die hierachter schuilgaat. Het is dan ook verademend om leesstukken onder ogen te krijgen van iemand die met kennis van zaken en een open blik, en – vooral – met een warm hart om zich heen bezadigd naar mensen kijkt.

Wat uit dit boekje bij mij bleef nazinderen is – de auteur vergeve me – het Voorwoord door Emmanuel Van Lierde, de redacteur van het tijdschrift *Tertio*. Dat is namelijk een hartelijk getuigenis geworden over diens hechte vriendschap met zijn trouwe columnist: "Wor-den hebben des te meer betekenis als je weet van wie ze komen, als ze van iemand zijn die je graag hebt, een oprecht en minzaam iemand..." En Emmanuel omschrijft Mark als iemand die weet te onderscheiden waar het op aankomt vandaag.

Zo, het woord 'onderscheiding' is weer eens gevallen. Het is die broodnodige kwaliteit van iemand die in een stormachtige zee kalm die specifieke koers weet te bewaren die zijn Heer aanwijst. In alle eenvoud zijn de rake overwegingen van pater Mark Rotsaert, s.j. en zijn pleidooi voor meer voeling met de 'innerlijke kracht' in ons dan ook heel welkom en aanbevelenswaardig.

Ludwig Van Heucke, s.j.

Mark Rotsaert, s.j., *Innerlijke kracht*, Averbode|Erasmie N.V. 2021, p. 64, € 14,50.

DRONGEN

Oude Abdij
Drongenplein 26,
9031 Drongen (bij Gent).

GEESTELIJKE OEFENINGEN tijdens de ZOMER

Aanbod van verschillende modules in de periode van 9 juli-7 augustus 2021
5-daagse, 8-daagse en 30-daagse retraite

Stille retraites met persoonlijke begeleiding volgens de Geestelijke Oefeningen

Deze persoonlijk begeleide, ignatiaanse retraites doe je samen met anderen. Er zijn geen gezamenlijke inleidingen. Je hebt een eigen begeleider, die je dagelijks individueel ontmoet. Viermaal per dag komt de groep samen: een korte ochtend- en avonddienst, een eucharistieviering, een uur stil gebed. Maaltijden verlopen in stilte. Het belangrijkste is je persoonlijke stil gebed.

Nadere informatie over de verschillende modules:

<https://www.oudeabdij.be/ons-programma-in-de-abdij.html>

INFO-MOMENTEN

Geestelijke Oefeningen 2021-2022

Wil je komend seizoen de Geestelijke Oefeningen van Ignatius doen? Bijvoorbeeld met een thuisretraite van 9 maanden. Of volg je liever een retraite in een klooster? Tijdens onze (digitale) infomomenten bespreken we de mogelijkheden.

Onze begeleiders heten jou van harte welkom op onze infomomenten over de Geestelijke Oefeningen (GO). We geven je tijdens deze momenten uitleg over de opzet en inhoud van de GO. Vanuit Ignatius van Loyola's eigen levenservaringen ontdek je dat de GO een ervaringsgerichte manier is om Jezus, om God en datgene van waaruit jij leeft op het spoor te komen. Sta je voor een keuze die je vanuit gelovige invalshoek wil bekijken of wil je je geloof verdiepen, dan zijn de GO misschien iets voor jou.

Informatie:

<https://www.jezuiten.org/agenda/infomomenten-geestelijke-oefeningen-2021-2022/>

AMSTERDAM

Platform ignatiaanse spiritualiteit
Beulingstraat 11
1017 BA Amsterdam
platform.ignatiaansespiritualiteit@jesuits.net

Op donderdag 20 mei was het precies 500 jaar geleden dat een kanonskogel het been van Ignatius verbrijzelde. De bekerings die daarop volgde is het thema van het Ignatiusjaar dat vandaag start: Alle dingen nieuw zien in Christus.

Wij maakten voor dit feest een animatiefilm. Over Ignatius die ontdekt hoe je God kunt vinden in alle dingen. Animatiefilm Ignatius
<https://www.youtube.com/watch?v=qw6ylSC1d9c>

Voor meer informatie:

<https://www.jezuiten.org/ignatius500jaar/>

en een overzicht van de activiteiten:

<https://www.jezuiten.org/nieuws/activiteitenoverzicht-van-het-ignatiusjaar/>

Amsterdamse zomerretraite 2021

Meer vertrouwd raken met God en zijn aanwezigheid, meer rust vinden in je leven en je geloof als christen verdiepen. Dat is wat een team van begeleiders van Geestelijke Oefeningen je aanbiedt in de Amsterdamse zomerretraite 2021.

Wanneer: Twee perioden: eerste week van augustus (3-6); tweede week van augustus (10-13).

Als je eerder hebt deelgenomen, geven wij voorrang aan hen die nog niet hebben deelgenomen. Je kunt ook voor een kortere periode deelnemen (1 of 2 dagen).

Hoe: Je leeft vier dagen in een beschouwende sfeer, waar je ook gaat. Je wordt verondersteld je te onthouden van elk mediagebruik en deze dagen de voorkeur te geven aan stilte.

Waar: Krijtbergkerk, Singel 448 en het Ignatiushuis, Beulingstraat 11 in Amsterdam.

Voor meer informatie en aanmelding:

<https://krijtberg.nl/meditaties-en-retraites/>

Het is goed om ons eraan te herinneren dat de wonde die Ignatius in 1521 opliep in Pamplona niet zozeer een gelukkig einde was, maar eerder een gelukkig begin.

Bekering bestaat soms uit geweldige momenten van verandering, maar het is ook een proces dat nooit eindigt.

*Generaal-overste van de Sociëteit van Jezus,
Arturo Sosa, s.j.*

In 2021 vieren de jezuïeten 500 jaar bekering van hun stichter St. Ignatius na de verwonding in het kasteel van Pamplona.

Volgende jaar vieren zij 400 jaar heiligverklaring van hun stichter.